

Makroekonomické scenáre vývoja ekonomiky Slovenskej republiky do roku 2008

Milota ŠUJANOVÁ – Ivan ŠUJAN*

Úvod

Makroekonomická pozícia Slovenskej republiky v porovnaní s ostatnými európskymi krajinami, resp. s krajinami OECD, nie je uspokojivá. V základných makroekonomických ukazovateľoch je zrejme značné zaostávanie SR v HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily (PKS), ktorá v roku 2001 dosahovala v SR len 48,5 % priemeru EÚ. V súvislosti s tým SR značne zaostáva aj v produktivite práce, ako i v spotrebe domácností a v ďalších ukazovateľoch životnej úrovne.

Nízka konkurenčná schopnosť ekonomiky SR sa okrem iného prejavuje tým, že svoju produkciu na domácich i zahraničných trhoch v priemere nedokáže predat' za ceny dosahované vo vyspelých trhových ekonomikách. V dôsledku toho porovnateľná cenová hladina (CPL – *Comparative Price Level*) v SR zaostáva za EÚ ešte viac ako ukazovatele produkcie – v roku 2001 dosahovala CPL v SR len 36,9 % priemeru EÚ. To má za následok aj mimoriadne nízku úroveň priemerných miezd v SR, keď nielen nominálna, ale i reálna mzda sú len zlomkom priemerných miezd v EÚ.

K ďalším makroekonomickým problémom Slovenskej republiky patrí relatívne vysoká inflácia (v dlhodobom priemere), vysoké deficity zahraničnoobchodnej i platobnej bilancie, ako aj štátneho rozpočtu, a hlavne rekordne vysoká miera nezamestnanosti.

Porovnanie v rámci OECD vyznieva ešte menej priaznivo, keďže takmer všetky mimoeurópske krajiny OECD vysoko prevyšujú ekonomickú úroveň SR. Príliš optimizmu neprináša ani porovnanie v rámci 10 kandidátskych krajín na vstup do EÚ. Medzi nimi je SR v HDP na obyvateľa na 6. mieste, avšak v CPL i v miere nezamestnanosti je na poslednom mieste.

V makroekonomickej úrovni (ktorej nepriaznivý stav má nepochybne vplyv aj na neuspokojivú úroveň podnikovú) má teda SR čo doháňať. Treba predovšetkým ozdraviť a efektívne reštrukturalizovať ekonomiku, dôsledne vykonať potrebné reformy a uplatňovať štandardy vyspelých trhových ekonomik. Tento proces je nevyhnutný nezávisle od prípadného vstupu do EÚ.

---

* RNDr. Milota ŠUJANOVÁ – Ing. Ivan ŠUJAN, CSc., Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky SAV, Šancová 56, 811 05 Bratislava 1

Vstup do EÚ však môže priniesť pre SR mimoriadnu šancu na zrýchlenie a prehĺbenie rozvoja ekonomiky. Pre výraznejší pokrok ekonomiky v SR nepostačujú vlastné vnútorné zdroje. Vstup do EÚ by znamenal nielen isté dotácie z fondov EÚ pre SR, ale v oveľa väčšej miere by bol pozitívnym signálom k podstatnému zvýšeniu prílevu zahraničného kapitálu. Pritom sa predpokladá, že podmienkou vstupu do EÚ je predovšetkým prijatie SR do NATO.

Na druhej strane musíme rátať aj s istými nákladmi a rizikami vstupu do únie a nepodceňovať čas potrebný na dosiahnutie aspoň čiastočnej konvergencie. Vcelku by podľa expertných odhadov i modelových výpočtov mali prevládať pozitívne efekty vstupu do EÚ.

Uvedené procesy v ich vzájomných súvislostiach vyjadrujú spracované makroekonomické konvergenčné scenáre, ktoré sme projektovali do roku 2008. Ich hlavné výsledky prezentujeme v tomto príspevku.

1. Základná charakteristika variantných konvergenčných scenárov

Spracovanie konvergenčných scenárov makroekonomického vývoja SR do roku 2008 na základe ekonometrických modelov je jeden z dôležitých podkladov na odhad možných prínosov a rizík vstupu SR do EÚ. Preto sa výsledky modelových projekcií použili pri hodnotení účinkov integrácie SR do EÚ v štúdií Ústavu slovenskej a svetovej ekonomiky SAV *Ekonomické a sociálne súvislosti vstupu SR do EÚ – prínosy a riziká*, ktorá prešla oponentúrou 3. 7. 2002 a bola prerokovaná aj na seminári Úradu vlády SR dňa 4. 7. 2002.

Boli vypracované dva varianty konvergenčného scenára:

- *Variant 1 – vstup SR do EÚ v neskoršom období (po r. 2008)*. Predpokladá sa nižší prílev kapitálu do SR a depreciácia kurzu SKK/EUR ako odrazu menej priaznivého vývoja produktivity práce a konkurenčnej schopnosti ekonomiky SR.

- *Variant 2 – vstup SR do EÚ už v roku 2004*. V tomto variante sa predpokladá podstatne intenzívnejší prílev kapitálu do SR, výraznejší rast produktivity a konkurenčnej schopnosti ekonomiky, vyjadrenej okrem iného miernou nominálnou apreciaciou menového kurzu SKK/EUR.

Základom hodnotenia makroekonomického vývoja ekonomiky SR v období po vstupe do EÚ je, pochopiteľne, scenár podľa variantu 2. Variant 1 bude slúžiť iba na ilustráciu rozdielov vo vývoji príslušných ukazovateľov v prípade, že by sa prijatie SR do EÚ posunulo na neskorší termín.

Kvantifikácie konvergenčných scenárov sme spracovali na základe kombinácie expertných odhadov a simulačných aplikácií ekonometrického makromodelu SR-2001 (48 rovníc, 85 premenných za roky 1993 – 2001), vytvoreného v ÚSSE SAV (autori I. Šujan a M. Šujanová).

2. Predpokladaný vývoj hlavných externých faktorov

K externým faktorom, ktoré významne ovplyvňujú vývoj ekonomiky SR, patrí vývoj svetovej ekonomiky (HDP a svetový dovoz), prílev zahraničného kapitálu a kurz meny. Predpokladaný vývoj týchto faktorov je uvedený v tabuľke 1, spolu so skutočným vývojom v rokoch 1993 – 2001.

Tabuľka 1

Predpokladaný vývoj hlavných externých faktorov

Obdobie	Objem svetového obchodu v s. c., 2000 = 100		Prílev zahraničného kapitálu do SR, 2000 = 100		Nominálny kurz SKK/EUR (ročný priemer)	
<i>Skutočnosť</i>						
1993	59.1		37.3		37.22	
1993 – 2001	81.2		77.8		39.96	
2000	100.0		100.0		42.59	
2001	101.0		116.3		43.36	
<i>Projekcia</i>	Variant 1	Variant 2	Variant 1	Variant 2	Variant 1	Variant 2
2002	103.2	105.1	127.9	130.2	44.20	43.00
2003	107.1	112.4	136.2	142.0	45.30	42.80
2004 – 2006	119.0	129.1	149.9	198.7	47.50	41.83
2007 – 2008	137.4	154.3	185.4	257.4	49.80	41.30
2004 – 2008	126.4	139.1	164.5	205.9	48.42	41.72
2008	141.4	159.8	197.2	265.8	50.10	41.50

Hlavným zdrojom spomalenia *rastu svetovej ekonomiky* bola recesia v USA, z ktorej sa americká ekonomika v roku 2002 len postupne zotavuje.

Prostredníctvom svetového obchodu a peňažných tokov sa recesia s istým časovým posunom presúva z USA aj do Európskej únie. Až v roku 2003 sa predpokladá obnovenie rastu v EÚ tempom cca 2,8 %, pritom predikcie rastu v Nemecku sú ešte menej priaznivé – s rastom v roku 2002 len 0,9 – 1,0 %.

Spomalenie rastu svetovej ekonomiky vedie aj k spomaleniu tempa rastu *svetového obchodu*, a to z 11,3 % v roku 2000 na cca 1,0 % v roku 2001 a na 2 – 4 % v roku 2002. V ďalších rokoch by sa rast svetového obchodu mohol zotaviť na 5,4 % až 7,2 % ročne.

Prílev zahraničného kapitálu by v období 2002 – 2008 mohol dosiahnuť priemerný rast cca 12,5 % ročne. Tu sú najvýznamnejšou zložkou priame zahraničné investície (PZI). Pri ich projekcii sme vychádzali z úvahy, že po vstupe do EÚ by ročný prílev PZI do SR mohol postupne dosiahnuť zhruba súčasnú úroveň ČR (v prepočte na 1 obyvateľa), ktorá je 1,22 mld USD. Podobné objemy PZI plynú aj do Rakúska alebo Slovinska.

Takisto sa predpokladá, že *kurz meny SKK/EUR* by sa mohol v rokoch 2002 – 2008 nominálne zhodnocovať postupne na cca 41,50 SKK za EUR v roku 2008, t. j. v priemere cca o 0,6 % ročne.

V ekonometrickom modeli je zakomponovaný aj vplyv vstupu do EÚ pomocou odhadnutých účinkov do rozpočtovej sféry a zdrojov súkromného sektora. Rovnako sa zohľadňuje pozitívny vplyv očakávaných štruktúrnych zmien v tvorbe HDP. Ide o posuny štruktúry smerom k produkcii s vyššími stupňami spracovania, čo umožňuje zvyšovať podiel pridanej hodnoty v celkovej hrubej produkcii.

V rokoch 2002 – 2003 treba rátať s nárastom deficitu štátneho rozpočtu na cca –5 % HDP, od roku 2004 by však deficit mal postupne klesať na cca –3,1 % HDP v roku 2008.

3. Hlavné výsledky modelovej projekcie makroekonomického vývoja Slovenskej republiky

Slovenská republika v rokoch 1993 – 2001 dosiahla v HDP priemerný reálny rast 3,5 % ročne (tab. 2). Pritom v ďalších rokoch 1994 – 1998 sa ročné tempá rastu pohybovali medzi 4,1 % a 6,7 %, dosahovali sa však za cenu značnej vonkajšej i vnútornej nerovnováhy.

V rokoch 1999 – 2000 sa v SR uplatňovala reštriktívna makroekonomická politika v úsilí o zmiernenie nerovnováhy, čo viedlo k spomaleniu reálneho rastu HDP na 1,9 % a 2,2 %.

V roku 2001 mal byť naštartovaný rýchlejší (ale pritom rovnovážny) ekonomický rast.

Ukázala sa však nedostatočná účinnosť doterajších stabilizačných opatrení, keď už nie príliš vysoké tempo rastu HDP (3,3 %) sprevádzalo značné zhoršenie vonkajšej i vnútornej nerovnováhy. Zrýchlenie rastu HDP v roku 2001 oproti roku 2000 sa dosiahlo vďaka výraznému rastu všetkých hlavných zložiek domáceho dopytu (pozri tab. 2 a graf 1).

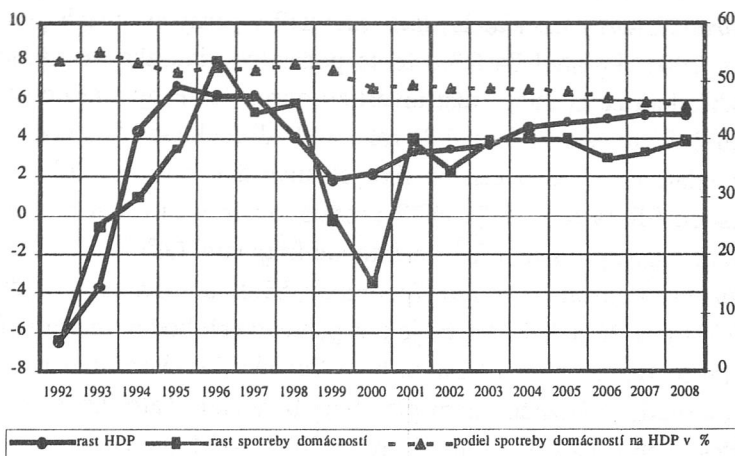
Tabuľka 2

Tempo rastu hrubého domáceho produktu a produktivity práce (v %)

Obdobie	Reálny rast HDP v stálych cenách		Reálny rast súhrnnej produktivity práce	
	Variant 1	Variant 2	Variant 1	Variant 2
<i>Skutočnosť</i>				
1993		-3.7		-2.0
1993 – 2001		3.5		4.1
2000		2.2		3.7
2001		3.3		2.3
<i>Projekcia</i>				
2002	3.0	3.4	2.4	2.7
2003	3.2	3.7	2.2	2.6
2004 – 2006	3.7	4.8	2.5	3.5
2007 – 2008	4.4	5.2	3.1	3.9
2004 – 2008	4.0	5.0	2.7	3.7
2008	4.7	5.2	3.4	3.9

Graf 1

Reálny rast hrubého domáceho produktu a spotreby domácností (v %)

Ako vyplýva z tabuľky 2, v rokoch 2004 – 2006 by sa reálny rast HDP mohol zrýchliť na 4,8 % a v rokoch 2004 – 2008 na cca 5 %, pričom v rokoch 2007 – 2008 by rast mohol dosiahnuť až 5,2 %, čo je možné považovať v daných podmienkach za maximálne možné tempo rastu HDP bez podstatného zhoršenia makroekonomickej rovnováhy. Na porovnanie uvádzame, že v prípade neskoršieho vstupu (variant 1) by celkový rast v období 2004 – 2008 bol len 4 % ročne.

Tabuľka 3

Priemerné ročné tempo rastu spotreby domácností a tvorby fixného kapitálu (v %)

Obdobie	Tvorba hrubého fixného kapitálu		Konečná spotreba domácností	
<i>Skutočnosť</i>				
1993		-5.4		-0.6
1993 – 2001		4.7		2.6
2000		-0.7		-3.4
2001		11.6		4.0
<i>Projekcia</i>	Variant 1	Variant 2	Variant 1	Variant 2
2002	6.2	6.8	3.2	3.5
2003	4.5	5.8	3.2	3.4
2004 – 2006	2.7	4.6	3.3	4.3
2007 – 2008	4.9	5.1	3.5	4.5
2004 – 2008	3.6	4.8	3.4	4.4
2008	5.2	5.0	3.5	4.5

V domácom použití HDP má najväčší podiel *spotreba domácností* (52,8 % v roku 1998). V dôsledku makroekonomickej reštrikcie tento podiel klesol na necelých 49,2 % v roku 2001 (tab. 3). V súlade s podmienkami rovnovážneho rastu

aj v období 2004 – 2008 by mala spotreba domácností rásť pomalšie ako HDP, a to tempom 4,4 % (pri nevstúpení len 3,4 % ročne).

Podiel *spotreby vlády* na HDP v roku 2001 dosahuje cca 19,6 % a tento podiel by mal tiež klesať, a to do roku 2008 na 16,1 %.

Podiel *hrubej tvorby fixného kapitálu* na HDP v bežných cenách (miera investícií) v roku 2001 dosiahol 34,6 %, čo je podstatne viac ako vo väčšine krajín OECD. Vzhľadom na rýchlejšiu rast investícií oproti HDP by tento podiel po poklese v roku 2002 na cca 31 % mal do roku 2008 ďalej klesnúť na cca 27 – 29 %. Pritom pri relatívne vyšších cenách fixných investícií oproti HDP (v PKS) by miera investícií SR (v Sk) 29 % HDP predstavovala v euro len cca 20 – 24 % HDP, čo je už lepšie porovnateľné s ostatnými krajinami OECD.

Miera hrubých národných úspor (podnikov, bánk, domácností i vlády) dosiahla v roku 2001 cca 26,6 % HDP, čo je o 8 percentných bodov menej oproti miere investícií, takže značná časť investícií bola fakticky krytá zahraničnými zdrojmi (pri vysokom deficite bežného účtu platobnej bilancie). Táto disproporcía by sa podľa modelových projekcií mohla do roku 2008 podstatne zmierniť, keď miera úspor by sa mohla udržať na cca 26 % HDP, pri podstatnom poklese miery investícií na cca 29 % HDP (tab. 4). Pritom diferencia miery investícií a úspor v rozsahu cca –3,2 bodu by mohla byť krytá prijateľným deficitom bežného účtu platobnej bilancie v rozsahu –3,2 % HDP (tab. 6).

Tabuľka 4

Miera investícií a národných úspor (v %)

Obdobie	Miera investícií		Miera úspor	
<i>Skutočnosť</i>				
1993	31.6		21.5	
1993 – 2001	32.2		26.4	
2000	30.0		26.4	
2001	34.6		26.6	
<i>Projekcia</i>	Variant 1	Variant 2	Variant 1	Variant 2
2002	31.0	31.7	23.6	24.0
2003	30.9	31.6	24.1	24.3
2004 – 2006	29.9	30.2	24.6	26.1
2007 – 2008	27.3	28.8	23.1	25.4
2004 – 2008	28.9	29.6	24.0	25.8
2008	27.2	29.0	23.5	25.8

Vývoz SR v bežných cenách rástol v rokoch 1993 – 2001 priemerným ročným tempom 13 %, zatiaľ čo dovoz rástol vyšším priemerným tempom 14,3 %. Táto disproporcía sa v uvedenom období prejavila vo vysokom deficite obchodnej bilancie, v priemere –7 % HDP ročne, a následne aj v deficite bežného účtu platobnej bilancie v priemere –5,1 % (tab. 5 a 6). Je to hlavne dôsledok nevyhovujúcej štruktúry ekonomiky s nedostatočnou exportnou výkonnosťou a vysokou dovoznou náročnosťou.

V oblasti *vonkajších ekonomických vzťahov* modelové projekcie naznačujú, že pri naplnení predpokladov zvýšenia konkurencieschopnosti dôjde v rokoch 2004 – 2008 k zotaveniu rastu vývozu oproti roku 2001 (11,3 %), a to priemer- ným tempom 12,2 %.

Pritom by dovoz mal rásť o niečo pomalšie ako vývoz, takže deficit bežného účtu platobnej bilancie by sa mohol postupne zredukovať na -4,1 % HDP v ro- koch 2004 – 2006 a na prijateľných -3,2 % HDP v roku 2008.

T a b u ľ k a 5

Priemerný ročný rast vývozu a dovozu v bežných cenách (v %)

Obdobie	Vývoz v bežných cenách		Dovoz v bežných cenách	
<i>Skutočnosť</i>				
1993	-7.4		-1.2	
1993 – 2001	13.0		14.3	
2000	29.5		25.9	
2001	11.3		20.9	
<i>Projekcia</i>	Variant 1	Variant 2	Variant 1	Variant 2
2002	10.1	11.1	11.8	11.7
2003	13.9	14.8	11.2	11.9
2004 – 2006	11.2	12.5	9.7	10.9
2007 – 2008	11.3	11.8	10.8	11.2
2004 – 2008	11.3	12.2	10.1	11.0
2008	11.5	11.7	11.0	11.1

T a b u ľ k a 6

Saldo obchodnej bilancie, bežného účtu platobnej bilancie a štátneho rozpočtu (v % HDP)

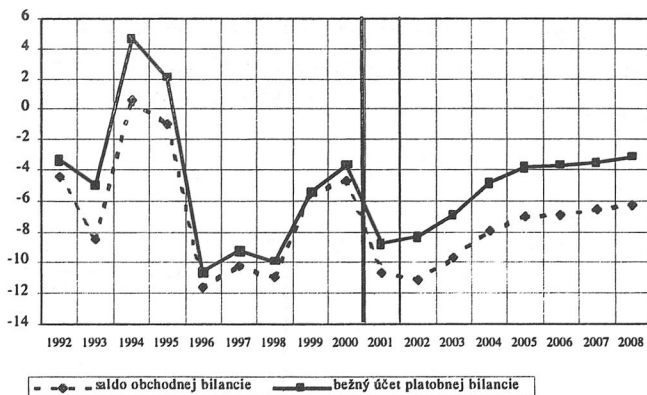
Obdobie	Saldo obchodnej bilancie		Saldo bežného účtu platobnej bilancie		Saldo štátneho rozpočtu	
<i>Skutočnosť</i>						
1993	-8.5		-5.0		-5.9	
1993 – 2001	-7.0		-5.1		-3.8	
2000	-4.7		-3.7		-3.1	
2001	-10.7		-8.8		-4.6	
<i>Projekcia</i>	Variant 1	Variant 2	Variant 1	Variant 2	Variant 1	Variant 2
2002	-11.9	-11.2	-9.5	-8.3	-4.9	-4.7
2003	-10.6	-9.7	-8.0	-6.9	-5.1	-5.0
2004 – 2006	-8.5	-7.3	-6.1	-4.1	-4.6	-4.2
2007 – 2008	-7.4	-6.4	-4.9	-3.4	-3.8	-3.1
2004 – 2008	-8.1	-6.9	-5.6	-3.8	-4.3	-3.8
2008	-7.3	-6.3	-4.6	-3.2	-3.7	-3.1

Pokiaľ ide o *mieru inflácie*, tá podľa indexu spotrebiteľských cien (*CPI – Consumer Price Index*) v roku 2001 dosiahla 7,3 %. V roku 2002 sa očakáva výrazné zníženie inflácie na 3,8 – 5,0 %, hlavne v dôsledku „odloženia“ nevyhnut- ných deregulácií cien.

Deregulácie cien sa však budú musieť realizovať v roku 2003, keď sa inflácia znova zvýši až na 6,1 % (pozri tab. 7).

Graf 2

Saldo obchodnej bilancie a bežného účtu platobnej bilancie (v % HDP)

Tabuľka 7

Miera inflácie a vývoj relácie mzdy k produktivite (ročné tempá rastu v %)

Obdobie	Miera inflácie podľa indexu spotrebiteľských cien		Relácia nominálnej mzdy a produktivity práce, ročné tempá rastu (v %)	
<i>Skutočnosť</i>				
1993	23.2		20.8	
1993 – 2001	10.5		7.6	
2000	12.0		2.7	
2001	7.3		5.8	
<i>Projekcia</i>	Variant 1	Variant 2	Variant 1	Variant 2
2002	5.0	3.8	6.0	5.3
2003	8.9	6.1	8.7	6.5
2004 – 2006	6.1	6.7	5.3	5.5
2007 – 2008	5.9	5.7	5.5	5.9
2004 – 2008	6.0	6.3	5.4	5.6
2008	6.4	5.9	5.9	5.8

Modelové prepočty ukazujú, že v rokoch 2004 – 2006 sa inflácia udrží na úrovni 6,3 – 6,7 %, pričom po roku 2006 by sa mala postupne znižovať na úroveň štandardnú vo vyspelých ekonomikách.

Nominálna priemerná mzda by sa podľa modelových prepočtov mala zvýšiť v roku 2006 oproti roku 2001 zhruba 1,55-krát a do konca roka 2008 až 1,88-krát. Ak sa v rokoch 2001 – 2003 predpokladá jej rast v priemere 8,5 % ročne, v rokoch 2004 – 2008 by mala rásť tempom 9,7 % ročne (pri neskoršom vstupe len 8 % ročne). Pritom relácia nominálnej a reálnej mzdy k produktivite práce by sa mala udržať na súčasnom tempe rastu 5,8 %, čo je menej ako priemerná inflácia (tab. 7).

Reálna mzda po dvoch rokoch poklesu a nepatrnom vzraste v roku 2001 by mohla až do roku 2004 rásť priemerne ročne okolo 3 %, avšak v rokoch 2005 –

2006 by sa jej rast spomalil asi na 2 % ročne. Do roku 2007 by sa jej rast mohol pohybovať okolo 4 % ročne.

Tieto tempá rastu reálnych miezd sú pritom v súlade s rastom produktivity práce, takže neohrozujú makroekonomickú rovnováhu.

4. Konvergencia ekonomickej úrovne a cenovej hladiny v Slovenskej republike k priemeru Európskej únie

4.1. Reálna konvergencia

Ekonomická úroveň (vyjadrená aj ako *ekonomická výkonnosť*) jednotlivých krajín a ich zoskupení na účely medzinárodného porovnávania sa už dlhší čas štandardne vyjadruje ako *HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily* (PPP, resp. PPS). Pritom parita kúpnej sily (PKS) jednotlivých mien k USD, resp. EUR sa zisťuje na základe rozsiahleho štatistického spracovania veľkého množstva cien porovnateľných tovarov a služieb v rámci *Európskeho porovnávacieho projektu* (ECP – *European Comparative Project*), ktorý organizuje Štatistický úrad EÚ Eurostat v spolupráci s OECD každé 3 roky. V ostatných rokoch sa zisťované údaje aproximujú s použitím agregátnych štatistických údajov jednotlivých krajín.

V septembri 2001 Eurostat v Luxemburgu publikoval zatiaľ agregátne výsledky spracovania ECP za rok 1999 za všetky krajiny EÚ 15, kandidátske krajiny a krajiny EFTA. Podľa týchto výsledkov HDP na obyvateľa za SR v roku 1999 dosahoval 10 233 EUR (v PKS), čo je 48,21 % priemeru krajín EÚ 15. Podľa našich prepočtov to v roku 1999 zodpovedalo hodnote 10 688 USD (v PKS).

Ako vyplýva z príslušnej tabuľky a grafu, relácia HDP na obyvateľa v SR k priemeru EÚ sa od roku 1993 (keď dosiahla len 41,3 %) zvyšovala pomerne rýchlym tempom, s výnimkou „stabilizačného obdobia“ 1999 – 2001.

V roku 2000 v dôsledku nižšieho tempa rastu HDP sa relatívna ekonomická úroveň SR voči EÚ 15 mierne zhoršila na 47,7 %. Avšak v roku 2001, pri značnom dočasnom spomalení ekonomického rastu v EÚ, sa relácia ekonomickej úrovne SR voči priemeru EÚ vrátila na cca 48,5 %. Podľa predbežných prepočtov dosiahol HDP na obyvateľa v roku 2001 cca 11 129 EUR (v PKS), resp. 11 374 USD (v PKS).

Podľa modelových výpočtov by ekonomická úroveň SR (HDP na obyvateľa) mohla vo variante 1 dosiahnuť v roku 2008 cca 52,5 % priemeru EÚ. V priaznivejšom variante 2 by bolo možné do roku 2008 dosiahnuť vyše 55,5% priemeru EÚ. (Vo variante 2 sa predpokladá vstup SR do EÚ v roku 2004, zatiaľ čo vo variante 1 až v roku 2008.) Vývoj ekonomickej úrovne SR v % priemeru EÚ od roku 1993 (s projekciou do roku 2008) znázorňuje tabuľka 8 a graf 3.

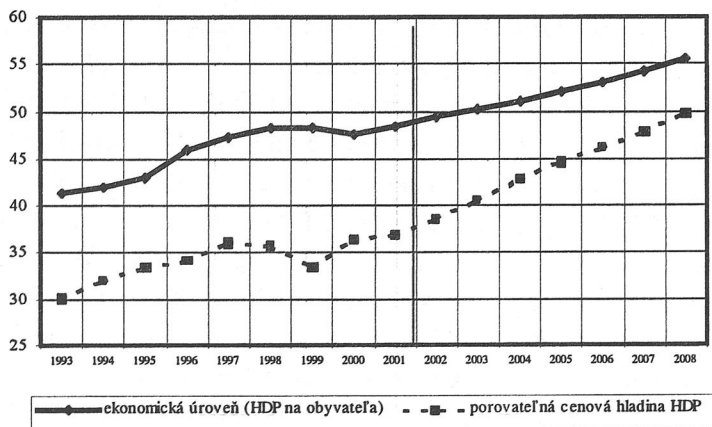
Tabuľka 8

Ekonomická úroveň a porovnateľná cenová hladina v Slovenskej republike (v % EÚ)

Obdobie	HDP na obyvateľa podľa PKS (v % EÚ)		Porovnateľná cenová hladina HDP (v % EÚ)	
<i>Skutočnosť</i>				
1993	41.3		30.2	
1993 – 2001	45.8		34.3	
2000	47.7		36.4	
2001	48.5		36.9	
<i>Projekcia</i>	Variant 1	Variant 2	Variant 1	Variant 2
2002	49.3	49.5	35.6	38.6
2003	49.8	50.2	37.6	40.5
2004 – 2006	50.5	52.1	38.7	44.6
2007 – 2008	52.0	54.9	40.7	48.8
2004 – 2008	51.1	53.2	39.5	46.2
2008	52.5	55.5	41.2	49.7

Graf 3

Ekonomická úroveň a porovnateľná cenová hladina v Slovenskej republike (v % priemeru EÚ)

V medzinárodnom porovnaní sa spravidla používa HDP na obyvateľa v USD podľa parity kúpnej sily. Pri vstupe SR do EÚ v roku 2004 by tento ukazovateľ dosiahol 13 420 USD v roku 2004, 15 220 USD v roku 2006 a 17 360 USD v roku 2008.

V tejto súvislosti je potrebné uviesť na pravú mieru niektoré naivné predstavy o možnej rýchlejšej konvergencii ekonomickej úrovne. Podľa našich kvantifikácií dosiahnutie 60 % reálnej konvergencie k EÚ pri tempách rastu HDP v SR (podľa lepšieho variantu 2) cca 5 % a v EÚ 2,8 % potrvá cca 13 rokov. Ak by sa konvergencia na 60 % priemeru EÚ mala skrátiť napríklad na 4 roky, musel by HDP v SR (v s. c.) rásť ročným tempom vyše 8,5 %, čo je prakticky nemožné.

Úroveň Nemecka je v súčasnosti cca 5 – 6 % nad priemerom EÚ. Aj pri maximálnom (bez narušovania rovnováhy) tempe rastu HDP v SR cca 5,2 % ročne by bolo možné dosiahnuť 100 % priemernej úrovne EÚ za 30 rokov a úroveň Nemecka za 33 rokov. Ak by sme chceli úroveň Nemecka dosiahnuť za 10 rokov, musel by HDP v SR rásť fantastickým tempom cca 12 % ročne (v s. c.).

Na druhej strane treba uviesť, že v prípade vstupu dnes vytypovaných 10 kandidátskych krajín (t. j. ČR, SR, Maďarsko, Poľsko, Slovinsko, Litva, Lotyšsko, Estónsko, Malta a Cyprus) do EÚ, by sa ekonomická úroveň priemeru EÚ na obyvateľa znížila cca o 9 %. V tomto prípade, by ekonomická úroveň SR mohla dosiahnuť v roku 2008 nie iba 55,5 %, ale až cca 60 – 62 % budúcej úrovne priemeru EÚ 25.

Rýchlejšia rast HDP v SR oproti priemeru EÚ by okrem iného mal viesť aj k istému rastu zamestnanosti v SR. Hlavne v odvetviach náročných na prácu má SR značné rezervy v pracovných silách. Je však chyba, že nie sú primerane rozložené podľa regiónov.

V roku 2001 sa už dosiahol (vzhľadom na rast HDP o 3,3 %) mierny rast zamestnanosti o cca 1,0 % a podobným tempom by mohla zamestnanosť rásť (podľa modelových projekcií) aj v rokoch 2002 a 2003.

Postupné zrýchlenie rastu HDP a prílevu zahraničného kapitálu v ďalších rokoch by mohlo mierne zrýchliť rast zamestnanosti v rokoch 2004 – 2008 priemerným tempom až o 1,1 %, resp. o 1,2 % ročne (podľa variantu 1, resp. 2). V modelových projekciách sa pritom zohľadňujú aj brzdiace vplyvy reštrukturalizácie a s ňou spojeného rastu produktivity práce a priemerných miezd.

Miera celkovej nezamestnanosti (v %) ekonomicky aktívneho obyvateľstva podľa Výberového zisťovania pracovných síl (VZPS) v roku 2001 dosiahla 19,2 % a všetky relevantné vplyvy nasvedčujú tomu, že táto vysoká miera nezamestnanosti v rokoch 2002 – 2003 klesne len nepatrne.

Modelové prepočty ukazujú, že v ďalších rokoch by malo dôjsť k postupnému znižovaniu miery nezamestnanosti do roku 2008 vo variante 1 na 15,9 % a vo variante 2 na 15,4 %. Scenáre o zvýšení nezamestnanosti v SR až na 30 % po vstupe do EÚ nemajú reálny základ.

Výraznejšiemu znižovaniu miery nezamestnanosti bráni okrem iného vysoký prírastok počtu ekonomicky aktívneho obyvateľstva v rokoch 2002 – 2008 v priemere o 0,52 % ročne v súlade s prognózou Národného úradu práce (NÚP) do roku 2006. Tento prírastok sa ale postupne znižuje, čo spolu so zrýchlením prílevu zahraničného kapitálu a rastu HDP (hlavne od r. 2004) umožňuje mierne znižovanie miery nezamestnanosti, zo súčasných cca 19 % na cca 15 – 16 % v roku 2008.

Vývoj zamestnanosti a nezamestnanosti je znázornený v tabuľke 9 a na grafe 4.

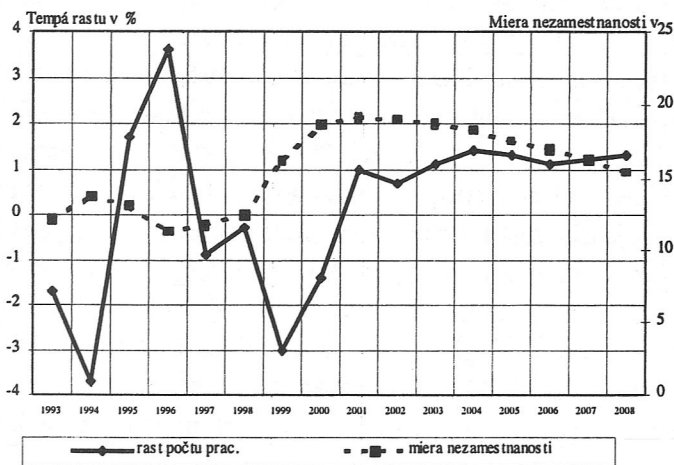
Tabuľka 9

Rast počtu pracujúcich a miera nezamestnanosti (v % podľa VZPS)

Obdobie	Rast (pokles) počtu pracujúcich, ročné tempá (v %)		Miera nezamestnanosti (v %) z ekonomicky aktívneho obyvateľstva	
<i>Skutočnosť</i>				
1993	-1.7		12.2	
1993 – 2001	-0.55		14.3	
2000	-1.4		18.6	
2001	1.0		19.2	
<i>Projekcia</i>	Variant 1	Variant 2	Variant 1	Variant 2
2002	0.6	0.7	19.2	19.0
2003	1.0	1.1	19.0	18.8
2004 – 2006	0.8	1.3	18.0	17.6
2007 – 2008	1.1	1.2	16.3	15.9
2004 – 2008	1.0	1.25	17.3	16.9
2008	1.2	1.3	15.9	15.4

Graf 4

Rast počtu pracujúcich a miera nezamestnanosti (v %)

4.2. Nominálna konvergencia

Okrem reálnej konvergencie (v HDP na obyvateľa) je takmer rovnako dôležitá aj tzv. nominálna konvergencia, t. j. *približovanie porovnateľnej cenovej hladiny k priemeru EÚ*.

Podľa výsledkov posledného ECP bola v roku 1999 porovnateľná cenová hladina HDP SR na úrovni 33,5 % cenovej hladiny priemeru EÚ 15. To zároveň znamená, že koeficient ERDI, t. j. kurzová odchýlka vyjadrená ako pomer nominálneho a reálneho kurzu SKK voči EUR, bol takmer 3,0 (2,988), čo je mimoriadne vychýlená hodnota. Podľa tejto odchýlky reálna kúpna sila 1 EUR bola

v roku 1999 nie 44,12 SKK (nominálny kurz), ale len 14,77 SK (podľa PKS). Inými slovami, ak občan SR vycestoval do krajín EÚ, kúpna sila jeho peňazí sa znižovala v priemere trojnásobne.

Ako vyplýva z tabuľky 8 i grafu 3, cenová hladina SR v % EÚ sa od veľmi nízkej úrovne 30,2 % v roku 1993 prevažne zvyšovala. Výnimku tvoria roky 1998, a hlavne 1999, keď cenová úroveň SR dočasne klesala, a to hlavne v dôsledku vtedajšej depreciaácie kurzu SKK.

Existuje významná štatistická závislosť porovnateľnej cenovej hladiny od ekonomickej úrovne danej krajiny. Regresná analýza, ktorú sme vykonali za 21 európskych krajín OECD podľa údajov z ECP za rok 1999, potvrdila túto závislosť s nasledujúcimi výsledkami:

$$CPL = 3,90 + 0,941 \times YNPPP$$

$$(0,50) (11,27)$$

$$R^2 = 0,870 \quad R = 0,933$$

kde

CPL – porovnateľná cenová hladina HDP v % EÚ;

YNPPP – HDP na obyvateľa v PPP, v % EÚ;

R^2 – koeficient determinácie rovnice

R – koeficient korelácie medzi *CPL* a *YNPPP*.

V zátvorkách sú hodnoty t-testu na odhady parametrov koeficientov rovnice.

Vzhľadom na vysokú štatistickú významnosť koeficientu 0,941 a nízku významnosť konštanty, uvedená rovnica približne vyjadruje závislosť *CPL* od *YNPPP* v pomere 1 : 1, s vysokou koreláciou 93,3 % (pozri graf 5).

Regresná analýza (za 21 európskych krajín OECD) zároveň ukázala, že Slovenská republika a Česká republika majú najvyššie odchýlky od tejto všeobecnej závislosti; v prípade SR je to záporná odchýlka cca -16 percentných bodov. Konkrétne, cenová hladina v SR by mala dosahovať nie 33 % priemeru EÚ, ale teoreticky 49 %, čo by zodpovedalo reálnej ekonomickej úrovni SR. Ceny v SR by teda mali byť podľa toho o 48 % vyššie ($49 : 33 = 1,48$). Analýza príčin takej vysokej odchýlky naznačuje, že zaostávanie cenovej hladiny SR za EÚ je okrem nižšej úrovne HDP na obyvateľa spôsobené aj ďalšími vplyvmi, ku ktorým patrí (posledné dva vplyvy pôsobia na znehodnotenie kurzu meny):

- nižšia konkurenčná schopnosť v porovnaní s vyspelými krajinami,
- pretrvávajúce regulácie cien viacerých výrobkov a služieb,
- nižšie ceny verejných služieb (zdravotníctvo, školstvo atď.),
- nižšie ceny domácich vstupov do výroby,
- deformácie niektorých cenových relácií,
- dlhodobý vysoký deficit bežného účtu platobnej bilancie,
- nedostatočný prílev zahraničného kapitálu.

Modelové kvantifikácie ukázali, že relácia komparatívnej cenovej hladiny v SR k priemeru EÚ sa zvýšila z 33,5 % v roku 1999 na 36,4 % v roku 2000 a na 36,9 % v roku 2001. Treba očakávať ďalší rast tejto relácie, okrem iného v závislosti od vstupu do EÚ, a to do roku 2008 na 41,2 % vo variante 1, resp. na 49,7 % vo variante 2 (pozri tab. 8), čo by znamenalo zníženie koeficientu ERDI približne na 2,0.

Približovanie cenovej hladiny k priemeru EÚ je pochopiteľne spojené s rýchlejším rastom cien domácej produkcie v SR oproti EÚ. Pokiaľ ide o spotrebiteľské ceny, ich rýchlejší rast by podľa konvergenčných scenárov mal byť kompenzovaný rýchlejším rastom nominálnych miezd, čo by vytváralo priestor pre ďalší rast reálnych miezd v súlade s predpokladaným rýchlejším rastom produktivity práce. Pritom približovanie nominálnych miezd k úrovni EÚ je súčasťou nominálnej konvergenencie.

Modelové kvantifikácie tiež ukázali, že nominálna konvergencia môže v rokoch 2002 – 2008 prebiehať rýchlejšie ako reálna konvergencia (pozri graf 3).

Tabuľka 10 ukazuje hodnoty v % EÚ v roku 1999 za všetky krajiny OECD (s výnimkou Islandu a Luxemburska); z nich sme v regresnej analýze a na obrázku 1 použili len európske krajiny OECD. Graf 5 okrem základných závislostí cenovej hladiny od ekonomickej úrovne a odchýlok od tejto závislosti názorne ukazuje veľkú vzdialenosť SR a ďalších kandidátskych krajín od „jadra EÚ“. Od južného krídla EÚ je táto vzdialenosť zhruba polovičná.

Regresnú analýzu sme prepočítali aj za všetkých 28 krajín OECD (tab. 10). Vzhľadom na zaradenie atypických zámorských krajín táto závislosť mala o niečo nižšiu koreláciu ($R = 0,846$).

Z hľadiska prínosu našej analýzy pre ekonomickú teóriu je pozoruhodné, že priamka spájajúca teoretické hodnoty pôsobí ako istý „magnet“ na skutočné hodnoty a má tendenciu ich „přitahovať“.

V krajinách s najvyššou mínusovou odchýlkou za dva roky – od roku 1999 do roku 2001 – sa porovnateľná cenová hladina (CPL) v % EÚ zvýšila v USA zo 102 % na 108 %, v Kanade z 82 % na 86 %, v ČR zo 40 % na 44 % a v SR z 33 % na 37 %. (K zvýšeniu medzinárodne porovnateľnej cenovej hladiny CPL pritom došlo relatívnym zvýšením domácich cien, prípadne i spevnením kurzu meny.) Na druhej strane, v krajinách s najvyššou plusovou odchýlkou došlo k opačnému pohybu, keď CPL sa znížila v Japonsku zo 144 % na 136 %, a podobne i vo Švédsku a Švajčiarsku. Tento pohyb pôsobí hlavne dlhodobo, pričom na CPL pôsobia aj ďalšie vplyvy. Sú to najmä saldá platobnej bilancie a pôsobenie nástrojov menovej politiky, čo má však vplyv skôr v kratšom období (v prvom polroku napr. oslabenie kurzu USD oproti EUR, alebo posilňovanie kurzu CZK oproti SKK a ďalším menám).

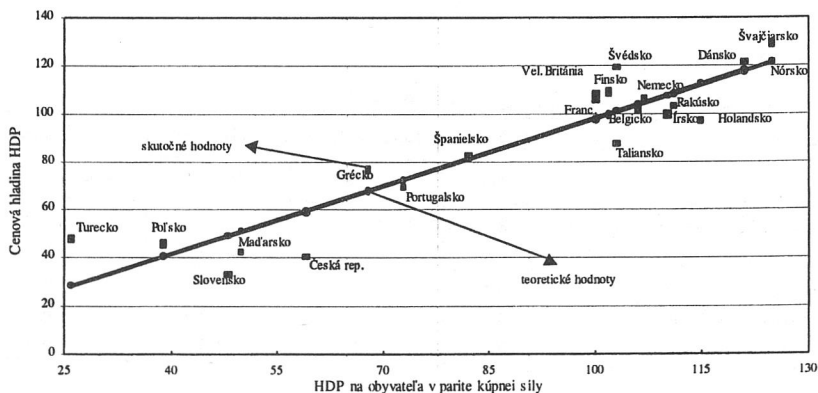
T a b u ľ k a 10

Ekonomická úroveň, cenová hladina a kurzová odchýlka (priemer EÚ 15 = 100, rok 1999)

Krajina	HDP na obyvateľa v PKS	Porovnateľná cenová hladina HDP	Kurzová odchýlka ERDI voči EUR (v %)
Skupina V4			
Slovenská republika	48	33	300
Česká republika	59	40	250
Maďarsko	50	42	236
Poľsko	39	46	220
Európska únia			
Dánsko	121	121	83
Írsko	110	100	114
Holandsko	115	97	103
Rakúsko	111	103	97
Belgicko + Luxembursko	106	102	98
Nemecko	107	106	94
Švédsko	103	119	84
Fínsko	102	109	94
Veľká Británia	100	108	93
Francúzsko	100	106	94
Taliano	103	87	114
Španielsko	82	82	122
Portugalsko	73	69	145
Grécko	68	77	129
Ďalšie krajiny OECD			
Nórsko	125	121	83
Švajčiarsko	125	129	78
Nový Zéland	82	78	129
Južná Kórea	59	65	155
Mexiko	36	59	168
Turecko	26	48	208
USA	146	102	98
Kanada	115	82	122
Austrália	107	85	118
Japonsko	108	144	69

G r a f 5

Závislosť cenovej hladiny od ekonomickej úrovne krajiny (EÚ 15 = 100, rok 1999)

5. Hlavné závery z modelových kvantifikácií makroekonomického vývoja Slovenskej republiky

Makroekonomický vývoj SR v období prípravy na vstup do Európskej únie (i po samotnom vstupe) má svoje objektívne možnosti a hranice.

Vstup do Európskej únie je nepochybne najlepšou alternatívou pre ďalší vývoj ekonomiky Slovenskej republiky. Nie je však vhodné podliehať jednostranným predstavám o spásanosnosti vstupu a o tom, že vstup do Európskej únie prinesie len samé výhody.

Napríklad v prvých dvoch rokoch po vstupe treba očakávať rast cien potravín a tovarov krátkodobej spotreby, s istými účinkami na infláciu, reálne príjmy obyvateľstva atď. Iným príkladom negatívnych dôsledkov vstupu môžu byť značné náklady na uplatnenie legislatívy EÚ na ochranu životného prostredia, na bezpečnosť práce atď.

V makroekonomických dôsledkoch vstupu do EÚ jednoznačne prevládajú výhody, ako ukazujú výsledky modelových kvantifikácií dvoch variantov, dokumentované v príslušných tabuľkách.

Hlavné výsledky modelových kvantifikácií porovnaním dvoch variantov zhrneme v tabuľkách 11 a 12.

Tabuľka 11

Porovnanie temp rastu vybraných ukazovateľov

Ukazovateľ	Skutočnosť 2001	Priemerné tempá 2002 – 2008		Rozdiel variant 2 – variant 1
		variant 1	variant 2	
HDP v stálych cenách	3.3	3.63	4.54	+0.91
Produktivita práce, s. c.	2.3	2.49	3.29	+0.80
Reálna priemerná mzda	1.0	2.27	3.30	+1.03
Spotreba domácností, s. c.	4.0	3.34	4.13	+0.79
Spotrebiteľské ceny	7.1	6.27	5.63	-0.64

Tabuľka 12

Porovnanie koncových hodnôt vybraných ukazovateľov

Ukazovateľ	Odhad 2001	Koncové hodnoty v roku 2008		Rozdiel variant 2 – variant 1
		variant 1	variant 2	
HDP na obyvateľa, PKS, v % EÚ	48.5	52.5	55.5	+3.0
Porovnateľná cenová hladina, v % EÚ	36.9	41.2	49.7	+8.5
Saldo bežného účtu PB v % HDP	-8.8	-4.6	-3.2	+1.4
Nominálny kurz SKK/EUR	43.4	50.1	41.5	-8.6
Miera nezamestnanosti, VZPS	19.2	15.9	15.4	-0.5

Vplyv vstupu do EÚ (rozdiel variantov 2 a 1) sa pri niektorých ukazovateľoch môže zdať malý. Treba ale pripomenúť, že zo skúmaného obdobia 2002 – 2008 len zhruba v polovici (r. 2004 – 2007) sa môže prejaviť vplyv vstúpenia alebo nevstúpenia do EÚ. Pritom napríklad rozdiel v HDP 0,91 bodu ročne zodpovedá rozdielu cca 62 mld Sk v koncovom roku 2008, čo je takmer o 12 000 Sk na obyvateľa (v cenách r. 2000) viac oproti variantu s oneskoreným vstupom.

Došlo 17. 9. 2002

Literatúra

- [1] Main Economic Indicators. Paris: OECD, február 2002.
- [2] OUTRATA, R. a kol.: Ekonomické a sociálne súvislosti vstupu SR do EÚ – prínosy a riziká. [Výskumné práce, č. 25.] Bratislava: Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky SAV 2002.
- [3] ŠMÍDKOVÁ, K.: Můžeme mít obojí? – Reálná a nominální konvergence v období přílivu přímých zahraničních investic. *Finance a úvěr*, 51, 2001, č. 6, s. 364 – 376.
- [4] ŠUJAN, I. – ŠUJANOVÁ, M.: Ekonometrická analýza vplyvov vybraných faktorov na zamestnanosť a nezamestnanosť v SR. *Ekonomický časopis/Journal of Economics*, 48, 2000, č. 4, s. 424 – 441.
- [5] ŠUJAN, I. – ŠUJANOVÁ, M.: Czech and Slovak Economies on the Road towards the European Union. [Zborník referátov z konferencie SAV – UNESCO *Science for European Integration*.] Bratislava: október 2001.
- [6] The European Comparison Programme: Aggregate-Level Results for 1999. Luxembourg: Eurostat, september 2001.
- [7] VINTROVÁ, R. a kol.: Sociální a ekonomické souvislosti integrace ČR do EU. Praha: Rada vlády ČR pro sociální a ekonomickou strategii 2002.

MACROECONOMIC SCENARIOS OF DEVELOPMENT OF THE SLOVAK ECONOMY UP TO THE YEAR 2008

Milota ŠUJANOVÁ – Ivan ŠUJAN

Macroeconomic position of the Slovak Republic (SR) in comparison to the European Union (EU) and/or OECD countries (or even 10 candidate countries) is not satisfactory. The Slovak economy needs recovery and serious restructuring.

Integration to the EU may bring higher inflow of foreign capital, which is necessary for substantial improvement of the Slovak economy. In the article, macroeconomic development of Slovakia is described by two alternative scenarios which have been projected up to 2008. These projections have been elaborated as some combinations of experts estimates and simulations with the econometric macromodel of the SR, developed by the authors.

The projections start from the supposed development of relevant external factors, which include, first, the world trade, inflow of foreign capital and exchange rates. Then, the major results of model projections up to 2008 are presented. They are concentrated to growth rates of GDP, labor productivity, consumption of households, gross fixed capital formation, exports, imports, inflation, nominal and real wages, etc. Also, projections of employment and unemployment, trade balance and current account are presented as well.

In the separate chapter, real and nominal convergence of the Slovak economy to the EU average is examined and projected. According to the scenario No. 2 (with assumption that the SR may join the EU by 2004) the Slovak per capita GDP in 2008 may reach 55.5 per cent of the EU average, and the comparative price level may reach 49.7 per cent.

Moreover, when we take into consideration the integration of 10 candidate countries to the EU, the new EU average will be lower by about 9 per cent against the current EU-15. Thus, in comparison to the extended EU-25 the macroeconomic position of the SR in 2008 may be somewhat better: i. e. reaching with respect to the EU-25 average about 61 per cent of per capita GDP and 52 per cent of comparative price level.

At the same time, i. e. between 2001 and 2008, the unemployment rate in the SR may be reduced from 19.2 per cent to about 15.4 per cent, and the current account deficit from 8.8 per cent of GDP to 3.2 per cent.

From the overall evaluation of our model projections it can be derived that entering the EU by 2004 would be the best alternative for Slovak economy.